

A rómaiakhoz irt levél.

(Tanulmány).

c) Harmadik szakasz (5—8 fej).

Az előzőkben csak elvileg világította meg az apostol a hit által való megigazulásnak új üdvrendjét, a midőn annak két tényezőjét: *Istennél a kegyelmet, embernél a hitet* hangsúlyozta, mint a melyeknek közös találkozása egy egy személyben az üdvöt biztosítja.

Ezzel azonban korántsem merítette ki ezt a tárgyat. Kiváló jelentőségénél fogva sorra előveszi az új üdvrend által létesülő életviszonyoknak főbb megnyilatkozásait s rajzolja azoknak áldásos voltát.

A hit által való megigazulás tana ugyanis azt jelenti, hogy az ember a maga Istenéhez nem a törvényesség a do ut des viszonyában érzi magát, hanem az isteni kegyelem viszonyában; abban a boldogító tudatban, hogy a bűnököt megbocsátó Isten keblére öleli a bűnöst, ha megtérve az ő szeretetére bizza magát s igyekszik arra méltóvá tenni magát. Négy fő megnyilatkozását rajzolja meg előttünk: *az Istennel való békét, a bűntől való megszabadulást, a törvénytől való mentességet és a szentlélektől való függést.*

a) Az Istennel való béke (5 fej).

Az apostol nem szereti a frázisos előadást s hosszas bevezetéseket, hanem rögtön tárgyát ragadja meg, mert nincs ideje hosszasan időzni egynél; sőt egy-egy tárgy fejtegetésénél is sokszor akad valamelyes fontos gondolata, mely őt kitérésre bírja. Ugy itt is rögtön az 5. fejezet elején kijelenti, hogy „miután tehát hitből megigazítottunk, békénk vagyunk az Istennel a mi urunk a Jézus Krisztus által“, minélfogva abban a kegyelemben is részesülünk, hogy hozzá bármikor fordulhatunk és biztosra vehetjük az Isten dicsőségében való részesülésünket; biztosra vehetjük a nyomorúság idején is, mert tudjuk, hogy a nyomorúság kitartást eszközöl, a kitartás erkölcsi derékséget, ez pedig reménységet szül. Az így kipróbált remény nem szégyeníthet meg; a mit remélünk, annak be kell következnie, mert Istennek irántunk

való szeretetét öntötte lelkünkbe a szent lélek. Ez a tudat tehát nemcsak boldogító és felemelő, de egyuttal biztos is. Páratlan jelentőségű és kiváló szépségű szavakkal világítja meg ezután az apostol szívünk e nyugalmát s lelkünk e biztos tudatát. Az élettapasztalás azt tanítja, hogy alig akad ember, a ki a *jóért*, az *igazért* hal meg és ime Krisztus mi érettünk *istentelenekért* áldozta fel magát alkalmas időben. Ebben a tényben Isten a maga szeretetét nyilvánította a bűnös emberi világgal szemben. De ha ezt az Isten kész volt megtenni, mielőtt megváltattunk, sokkal inkább lehetünk biztosak az ő kegyelme felől most, a mikor már hit által megigazultunk és nem kell tartanunk többé az ő haragjától. Mert ha mint Istennek ellenségei kiengeszteltettünk ő vele az ő fiának halála által, mennyivel inkább nyerhetjük el az örök életet most, ha már a kiengesztelés megtörtént és büszkén vallhatjuk magunkat Isten fiainak (5, 1—11).

Az Istennel való béke viszonyát az ó-szövetség világításánál is be akarja mutatni s e végből Jézust, e viszony közvetítőjét összehasonlítja Ádámmal, az első emberrel, a ki kezdője volt a megszüntetett harag viszonyának.

Egy ember által, mondja az apostol, jött a világba a bűn és a bűn által a halál s mivel minden ember vétkezett, ez okból elterjedt mindenfelé a halál is. Ádám volt az az ember, ki Isten parancsának szándékos áthágásával bűnt követett el s így az emberen kívül lévő bűn belefészkelte magát az emberbe s halálát okozta. Eljött a világba az ur Jézus s az ő büntelen élete s önfeláldozó halála megtörte a bűn hatalmát, lehetővé tette a bűntől való megszabadulást s feltámadása által a halál utáni életet. Életének ez a hatása ép oly egyetemes jellegű volt, mint Ádáménak; irányára s hasznára vonatkozólag azonban teljesen ellentétes. Sőt miután itt Isten kegyelme megnyilatkozott, az pedig jóval gazdagabb, mint a minő gazdagon uralkodott a bűn és a halál, annál fogva a Jézus önfeláldozásából származó áldásnak mennyiségileg is jóval nagyobbak kell lennie a bűn s következményei gazdagságánál. A bűn elterjedése mellett a törvénynek is van szerepe, de nem döntő. A bűn nem a törvény által jött a világba, mert a bűn s ennek folyománya a halál még a törvényadás előtt uralkodott azok felett is, a kik nem oly módon vétkeztek, mint Ádám, hogy határozott parancsot, törvényt szegtek volna meg.

A törvény későbbben jött a végett, hogy a vétkeesség teljes legyen; előkészítette az üdvnek eljöttét s illetőleg a kegyelemnek gazdag megnyilatkozását. A megváltott ember nyugodt lehet, mert a mint a bűn uralkodott a halál által, akként uralkodik most a kegyelem az isteni igazságosság

által az örök élet elnyerése céljából, melyet Urunk a Jézus Krisztus által kapunk. (5, 12—21).

β) A bűntől való megszabadulás (6 fejj).

Ennek a gondolatnak igazolását egy téves, de az apostol fejtegetéséből levezethető következtetésnek cáfolatával kezdi. Az előző fejezet utolsó verseiben ugyanis azt állította, hogy a bűnnek teljességével jár a kegyelemnek teljessége. Ebből nyilván azt lehetne következtetni, hogy minél teljesebbé, nagyobbá lesz a bűn, annál teljesebbnek, nagyobbak kell lennie a kegyelemnek is s ebből kifolyólag azt is, hogy minél nagyobb mértékben kinyilatkoztathassa az Isten a maga kegyelmét, annál jobban kell törekedni a bűn teljességére s abban való megmaradásra. Hát ez lehetetlen dolog, mert a kik a bűnnek meghaltunk, miképen élhetnénk benne? A kik ugyanis a Krisztus Jézusba megkereszteltettünk, az ő halálára nézve kereszteltettünk meg; a keresztség által vele együtt a halálba temettettünk, hogy mint ő, ugy mi is feltámasztva az Atya dicsősége által új életet éljünk. A keresztségben megfeszítettett a bűnös tett, megszűnt a bűnnek való szolgálat és élet s kezdetét vette egy új, Istennek tetsző s bűntől mentes élet és Istennek való szolgálat. Az ember egy harcoshoz hasonlít, aki eddig testének tagjait az igazságtalanság és bűn fegyvereivé tette; a mint keresztyénné lett, az Isten harcosává válik s tagjait az igazságosság és élet fegyvereiként kell használnia (1—14).

Ebből világosan következik, hogy a ker. ember urat cserélt. Előbb a *bűn* uralkodott felette, annak szolgált; most megszabadította az Isten ettől az uralomtól és az *igazságosság* szolgájává tette. Mikor a bűnnek szolgált, szabad volt az igazságosságtól; most az igazságosságnak szolgál, de szabad a bűntől. De micsoda következései voltak az előző és minő gyümölcsei vannak a jelen állapotnak?

Az előbbi bűn alatti állapotnak gyümölcse az, hogy a hívő pirul, szegyenkezik érte, mert annak vége halál; a jelen állapotnak gyümölcse a bűntől való megszabadulás s Istennek való szolgálat és megszentelés, vége pedig az örök élet. A bűnnek zsoldja a halál; az Isten kegyelmi ajándéka pedig, a mi Urunkban a Jézus Krisztusban való örök élet.

γ) A törvénytől való mentesség (7 fejj).

A törvény, akár azt ó-szövetségi alakjában vesszük, akár úgy, mint a pogányoknál volt elterjedve, kiváló hatása volt az emberiség erkölcsi s vallási felfogására s életére. Az apostol ismerve ezta hatását úgy a bűn egyetemességének rajzában, mint az igazságosság és üdv megszerzéséről szóló fejtege-

tésében folyton hivatkozott a törvényre s a szükség szerint megemlítette, hol egyik, hol másik jellemző tulajdonságát s hatását. Azonban egészében s kivált a megváltott emberre való vonatkozásában még eddig nem tárgyalta. Ezt a fejezetet szentelte tehát ennek a vonatkozásnak közelebbi megvilágítására. S minthogy törvény és bűn nemcsak együtt járó fogalmak, hanem a törvénynek sajátos rendkívüli hatása volt a bűnnek elterjedésére, ez okból ezt is felveszi fejtegetésébe s nevezetes kijelentéseket tesz.

Azzal kezdi a törvényről szóló taglalását, hogy a törvénynek csak addig van joghatálya, a míg az illető, a kire vonatkozik, életben van. A házasságban élő nő is csak addig tartozik hűséggel férjének, amíg él; halála után szabad s férjhez mehet a nélkül, hogy ezért házasságtörőnek mondhatnák, holott ha azt férje életében tenné, házasságtörést követne el. Amint az ember Krisztushoz csatlakozik, meghal a törvényre nézve; azaz megszűnik engedelmeskedni a törvény előírásainak, a melyek által a bűn uralkodó hatalommá lett testének tagjaiban és egy új elvnek kell engedelmeskednie: szolgál a szellem ujságában és nem a betű óságában.

Miért nem kell a törvénynek engedelmeskedni? Talán bűn a törvény? Nem bűn, hanem általa van a bűn ismeret. S hogy a törvénynek ezen kárhozatos munkáját bemutat-hassa, saját példájára hivatkozik. Egy parancsolatot idéz az ó-szövetségből: „ne kívánj“. Ez a parancsolat a maga tiltó rendelkezésével alkalmat szolgáltat arra, hogy felköltse a vágyakat, holott ezek élettelenek, holtak maradtak volna a tilalom nélkül. Ő benne hasonlóan működött a törvény tilalma: élővé tette benne a bűnt, ő pedig meghalt; minélfogva az élet szolgálatára adott törvény halált hozóvá lett, annak dacára, hogy a törvény szent, a parancsolat is szent, igazságos és jó.

Ennek a sajátszerű állapotnak a magyarázata s oka nem az, hogy a törvény, a mely eredeténél s lényegénél fogva jó, halált okoz, hanem az, hogy a bűn a jót is a bűnösség javára használta fel s ilyképen hatalmát kivétel nélkül az egész emberiség felett kiterjeszthette. Tehette pedig ezt annélfogva, mivel a törvény szellemi eredetű, az ember pedig, a kinek a törvény adatott, már teljesen a bűn hatalma alatt állott s testből való lény. Ellentét van a törvény és az ember teste között; minélfogva Pál is nem azt tette a mi jó, hanem a mit gyűlölt, úgy hogy elvileg helyeselte a törvény parancsolatait, gyakorlatilag azonban az ellenkezőjét tette. Annyira hatalmába kerítette a bűn, hogy a mit cselekedett, tulajdonképen nem is ő cselekedte, hanem a benne lakozó bűn; ő látta ugyan a jót, a melyet tennie kellett, de

hogy azt teljesítse is, ahhoz ereje nem volt. E szerint két elv volt benne: az egyik a belső ember szerint való, az ész törvénye, a mely teljesen egyező Isten akaratával s törvényével és a jót akarja; a másik pedig a bűn elve, mely a test tagjaiban van, az ész törvénye ellen harcol és a bűn foglyává teszi az embert. Ennek folytán az ember meghasonlik önmagával, nyomorult és sajnálatra méltó lény, aki tehetetlenül vergődik a bűn rabságában. Azonban csak addig, míg Krisztushoz nem fordul s hit által meg nem igazul, mert Krisztus az, a ki képes is és akar is minden hívőt ebből a kétségbeesítő helyzetéből megszabadítani.

δ) *A megváltott ember függése a lélektől (8 fej).*

Az előző fejezet a meg nem váltott embernek nyomorúságos helyzetét s meghasonlását rajzolja meg igen élénk színekkel, a melyet a bűn uralma az ember felett idéz elő s melyet csak a Jézus Krisztushoz való csatlakozás szüntet meg, mert az élet lelkének törvénye megszabadítja őt a bűn és halál törvényétől (8, 2).

A mire ugyanis a törvény képtelennek bizonyult, mert a testiség által akarta előírásait érvényesíteni, azt az Isten a maga fiának a bűnös test hasonlatosságában való küldése által érte el, a mennyiben elítélte a bűnt s lehetővé tette a *szent léleknek bennünk való működését* s ez által új *lélekszerinti életet* s üdvösséget (3—9).

A hit által megigazult emberben ugyanis az Isten lelke lakik s mint uralkodó elv köteletségévé teszi, hogy szakítva a testiséggel s a testnek Istennel szemben ellenséges gondolataival, Istennek tetsző életet éljen a *lélekben*, a *Krisztusban* legyen, mert csak az a kiből a *Krisztus él*, lehet bizonyos a felől, hogy a Krisztust feltámasztó Isten őt is felfogja támasztani (6—11).

A kiket Krisztusnak szelleme éltet, a kik tehát nem a test, hanem a szellem szerint élnek, azok Isten gyermekeivé lesznek, *szabadok*, mert a szeretet viszonyába lépve, a *szabadság* lelkét vették s nem kell félniök és öröklő társai Jézusnak az üdvjavakban, melyeket az ur ígért az őt féltőknek (12—17).

Oly becsek ezen üdvjavak, hogy a ker. embernek e földi életben érdemes érettek szenvednie is. Ez idő szerint még nem valósulnak ugyan meg, de biztosak vagyunk jövő megvalósulásuk felől, mert nemcsak az emberiség, hanem az egész teremtett világ is sóhajtozik a teljes megújulás, a palingenesia után. Az a megújulás, palingenesia új viszonyokat s állapotokat fog teremteni az emberiség megváltásának megfelelően; addig azonban a Krisztus követőinek ki kell tartaniok a reménységben (18—25).

Amint az Isten lelke egyfelől ezekre tanít s a remény-ségben való kitartásra ösztönöz, úgy másfelől segítséget nyújt a mi gyengeségünkben. A mikor ugyanis azt se tudjuk, hogy mit és miképen kérjünk az Istentől, közben jár érettünk érthetetlen sóhajtásokban segítve bennünket, melyeket azonban a veséket vizsgáló Isten megért és meghallgat. Tudjuk ugyanis, hogy a kik az Istent szeretik s a kik az ő végzése szerint elhivattak, azoknak minden javukra szolgál, mert a kiket ő előre ismer, azokat fiához hasonlókká rendelte, a kiket előre rendelt, azokat elhivta (a maga országába), a kiket elhivott, azokat megigazította s a kiket megigazított, azokat megdicsőítette (26—30).

A keresztyén tehát biztos a maga hitében az üdve felől; az Isten mindig vele van. De ha az Isten velünk van, akkor az apostol joggal felkiálthatja, kicsoda ellenünk? A ki a saját fiának sem kedvezett, hanem feláldozta őt érettünk, az mindig kegyelmes lesz hozzánk! A Krisztusban hívő ellen senki sem léphet fel vádlónak, vagy bírónak; senki és semmi sem szakíthatja el a Krisztustól, mert bárminő csapások és szenvedések ériék is, a szeretet által legyőzi őket. Ez okból nincs az a képzelhető hatalom, a mely a Krisztus Jézusban megjelent Isten szeretetétől képes lenne eltéríteni.

Igazi diadalérzet foglalja el egész valóját s önérzettel állíthatja, hogy a ki Istenben hisz, az győztes marad az élet minden körülményei között s a legzordabb csapások sem ingathatják meg.

d) Negyedik szakasz (9—11 fejt).

a) Összefüggés az előző szakaszokkal.

A levélnek legnehezebben érthető, de egyuttal igen fontos szakaszához jutottunk el, a melyet Baurral igen sokan a levél törzsének tartanak (Weisse meg későbbi interpolationak veszi). A legnagyobb theologusok térnek el egymástól e három fejezet értelmezésében; úgy, hogy ez még most is igazi crux interpretum. A nehézségek nem annyira magában a három fejezet tárgyában keresendők, mint inkább egyes kitűnő theologusoknak az egyházi felfogásra vonatkozó döntő hatásukban. Augustinus óta egészen a legújabb időkig találkoztunk magyarázókkal, a kik e három fejezetben a predeterminatioi, sőt Calvin nyomán a predeterminisztikus tannak kifejtését találják s viszont olyanokkal, a kik Pelagius és Arminius felfogásához csatlakozva tagadják azt és vagy Istennek igazolását találják benne, hogy nem mellőzte a zsidókat, a mikor nem ők hanem a pogányok lettek Isten országának tagjaivá, (Beyschlag) vagy az evangelium ter-

jedési utjának kifejtését s megokolását az ó-szövetség ígéretei szempontjából. (Meyer, Tholuk, Godet sat.).

A téves és egymást kizáró magyarázatok oka egyfelől abban keresendő, hogy a magyarázók legtöbbje nem vette kellő figyelembe e szakasznak összefüggését az előzőkkel s e miatt vagy többre, vagy kevesebbre becsülte, mint amind értéke van a levél tartalmában, másfelől abban, hogy elhanyagolták a három fejezetnek szoros egymáshoz tartozását, ami nélkül a legnagyobb nehézségekbe ütközik a megértésök.

Amint egy részről helytelen azoknak felfogása, akik csak függelékeknek, vagy igénytelen kiegészítő szakasznak minősítik, amelyet az apostol az előző 8 fejezethez csak odabigyeszt egyes mellékes kérdések megvilágítására (Meyer Tholuk, de Wette, Filippi, Godet), mert ennek ellentmond a 8-ik fejezet végén lévő hymnikus befejezés és az átmenet nélküli új tárgynak felvetése, amelynek kiváló fontosságot tulajdonít maga az apostol: úgy más részről nem helyeseltjük azoknak nézetét, akik oly főszakasznak tekintik, melyre az előző 8 fejezet csak előkészítő jelentésű, mert miként e fejezetek tárgya igazolja, a keresztyén világnézetnek sulypontja a hit által való megigazulásról szóló tanban van (Baur, Mangold, Holsten).

Ugy a tartalom kellő értékelése, mint a minden átmenet nélküli való tárgyalás azt mutatja, hogy oly szakasszal van dolgunk, amely a többiekkel egyrangú s azokhoz méltóan sorakozik a maga fontos tárgyával. Az apostol elvi jelentőségű okoskodásában abból a tételből indult ki, hogy az üdvösségre vágyó és törekvő embernek igazságosságra, *δικαιοσύνη*-ra van szüksége, hogy azt elnyerhesse s miután ezt az igazságosságot sem a pogány, sem a zsidó vallás által nem lehetett megszerezni, mert hisz a bűn miatt, mely egyetemes hatalomként uralkodik az egész emberiség felett, nem az igazságosság, hanem az Isten haragja jelentetett ki és lett osztályrésze az emberiségnek: ez okból az Isten a maga kegyelméből akként intézkedett, hogy ezt az igazságosságot Krisztus engesztelő halála s megváltása közvetítésével, ingyen ajándékképen s érdemek kizárásával adja minden embernek, tekintet nélkül arra, hogy zsidó vagy pogány származású-e. Az embernek Isten ezen kegyelmi adományával szemben nincs más feladata, mint hogy hívő lélekkel fogadja a nagy kegyelmet s Krisztushoz ragaszkodva s benne élve igaz keresztyén életet folytasson, mely különösen az Istennel való békében, a büntől s törvénytől való mentességben s a szentlélek által való vezettetésben nyilvánkozik.

Habár az apostol a tárgyalás és bizonyítás folyamán sűrűn hivatkozik az ó-szövetségre a maga állításainak iga-

zolása céljából: azért még sem terjeszkedett ki mindenre, ami a hit által való megigazulás egyetemes vonatkozását érinti. Egy nagyon fontos körülmény maradt még, amelyet feltétlenül meg kellett világítania, nevezetesen az, hogy a zsidók ó-szövetségi magyarázata szerint a messiási ország először a zsidóknak és csak másod sorban a pogányoknak szólt s ezt bizonyos fokig elismerte az apostol is (3-ik fejezet eleje), mind az által a valóság azt mutatta, hogy a zsidók Jézust nem ismerték el messiásnak, evangéliumát nem fogadták el s maga Pál zsidó létére a pogányok között terjesztette az evangéliumot. Az apostol érezve és tudva azt, hogy erről az oldalról erősen támadhatják egész apostoli működését s kétségbe vonhatják tanításának messiási eredetét, szükségesnek találja, hogy bebizonyítsa, miszerint az evangéliumnak tapasztalás szerinti elterjedése nincs ellentétben az ó-szövetségi ígéretekkel, mert az ó-szövetségnek a zsidók üdvözítésére vonatkozó ígéretei egészen mást bizonyítanak, mint amit a zsidók belőlök kiolvasnak.

A keresztyénség terjedése a pogányok között szálkát képezhetett még azok között a zsidók között is, akik Jézusban hittek s az apostol tanítását helyeselték, mert az ó-szöv. ígéretek s a zsidók nemzeti büszkesége, hogy ők a választott nép, láthatólag mellettök szólt.

Az apostol helyteleníti és cáfolja ezt a felfogást s ugyan-csak az ó-szövetségből vett idézetekkel és példákkal bizonyítja, hogy a keresztyén vallás tapasztalás szerinti terjedése nem ellenkezik, hanem egyezik az Istennek a zsidó népnek adott ígéreteivel. A szakaszt tehát vallástörténetinek nevezhetjük, mert a keresztyénség elterjedésének történeti rajzát adja s okolja meg az ó-szövetséggel. A három fejezet egy-egy fontos láncszem a tárgyalásban, egyik a másiktól függ s egymás megvilágítására szolgál, minék elhanyagolása hamis utakra s tanokra vezet. A 3. fejezet egy-egy főbb gondolatot foglal magában. A 9. fej. szerint az Isten nem vádolható azzal, hogy adott ígéreteit be nem tartja; a 10. fej. szerint a zsidók magok okai annak, hogy nem részesei az evangélium által adott üdvnek; végül a 11. fej.-ben kifejti, hogy az isteni gondviselés szerint, a pogányok után a zsidók is tagjai lesznek az Isten országának.

β) Az Isten ígéreteinek betartásáról (9. fej.).

Őszinte fájdalomkifejezéssel vezeti be az apostol az új tárgynak fejtegetését. Fáj a szívének, hogy a zsidók nem tagjai Isten országának, habár készséggel elismeri, hogy sok kiválóságuk és egyébként dicséretre méltó buzgóságuk mellett első sorban kellene abban résztvenniök (1—5.).

Azért azonban, hogy a zsidók nem lettek keresztyének s így nem lehetnek részesei a messiási üdvnek, nem lehet az Istent azzal vádolni, hogy ő a zsidóknak tett ígéreteit nem váltotta volna be. Először azért nem, mert az ó-szövetség bizonyossága szerint a zsidóknak erre semmi jogi alapjuk nincsen, mert az Isten nem az összes izraelitáknak ígérte a messiási országot és boldogságot, hanem szabad tetszése szerint csak azoknak, akiknek akarta. Ábrahám két fia közül csak az egyiknek: Izsáknak s ennek két fia közül nem Ezsaunak, hanem Jákóbnak ígérte az üdvöt, pedig Ezsau idősebb ikertestvér volt és zsidó jog szerint neki kellett volna örökölnie az üdvösség ígéreteit. Ezt a szabad választást pedig még akkor gyakorolta az Isten, amikor a 2 flu még nem is élt és így tetteikre figyelemmel sem lehetett. Az Isten ugyanis teljesen függetlenül csak a maga kegyelme szerint cselekedett (9, 6-13.)

Másodszor nincs joguk őt igazságtalansággal vádolni azért, mivel a zsidóknak további története erre semmi alapot sem szolgáltat s ha az Isten a pogányokat választja és hívja el a messiási országba, abban semmi igazságtalanság nem rejlik a zsidókra nézve. Ilyesmivel csak abban az esetben lehetne őt vádolniok, ha kegyelmi választásakor *kizárólag a zsidóknak ígérte* volna a messiási országot, vagy ha *őket most kizárta s mellőzte* volna a pogányokkal szemben. Ez azonban nem történt. Igazolja ezt a független kegyelmi választását Mózesnek és Fáraónak példája is. Az előbbinek ugyanis azt a kijelentést tette, hogy ő irgalmaz, akinek irgalmazni akar és könyörül, akin könyörülni akar; az utóbbiról pedig azt mondotta, hogy azért keményítette meg, mivel meg akarta mutatni rajta az ő mindenhatóságát. A zsidóknak Egyiptomból való kivezetése alkalmával ugyanis sokkal könnyebben ért volna célt, ha nem költötte volna fel Faraóban az ellenállási dacot; mégis keménynyé tette szívéét, mert jónak látta így cselekedni s hatalmát ily módon megmutatni. Az Isten e szerint a maga tetszése szerint irgalmaz és keményít (14-18.).

De ha az Isten, — folytatja az apostol — ennyire korlátlan s akarataiban, mint Fáraó példája is mutatja, ellenállhatatlan, akkor miért *fenyít, büntet*? Hiszen ez esetben az ember nem felelhet tetteiért! Nem igazságtalanul cselekszik-e az Isten? A embernek nem lehet s nem szabad Istent vádolnia s vele perbe szállnia, mert sokkal tehetetlenebb, sem hogy azt megengedhetné magának s célt érne vele. Avagy az agyagedény kérdőre vonhatja e a fazekast, hogy miért formálta tisztességtelen s nem tisztességes célokat szolgáló edénnyé? (19-21).

Annál kevésbé van joguk az Istent igazságtalansággal vádolni, mivel a zsidók további története is ellene szól az ő helytelen jogi álláspontjuknak. Mivel az Istennek érdekében állott megmutatni a maga haragját és hatalmát a bűnösökkel, mint haragedényekkel szemben és dicsőségének gazdagságát nyujtani a jóknak, mint irgalom-edényeknek; ez okból amazokat büntetnie, utóbbiakat pedig kitüntetnie s jutalmaznia kellett volna. Hosszútűrő kegyelménél fogva azonban nem így cselekedett, hanem szabadon választotta messiási országának tagjait pogányok és zsidók közül egyaránt, hogy bekövetkezzék a próféták jövendölése, a mely szerint a hol Izraelnek, mint Isten gyermekének, kellene imádnia az Istent, ott pogányok, — a nem nép — neveztetnek Istenfiainak és habár Izrael fiainak száma egyenlő lenne a tenger fővénnyével, mind az által csak egy rész marad hű s mentetik meg az ítélet napján. Határozott és komoly az Úrnak végzése s mégis hiábavaló volt a próféták megtérésre intő szózata (22—29).

Igy tehát a zsidóknak ezen alapján véve helytelen jogi okoskodásával szemben, — mintha ők joggal követelhetnék magok részére a messiási országot — áll az, a mit Pál apostol tanít, hogy az Isten országa mindenkinek szól s a pogányok az üdvösség elnyerésének feltételül szolgáló igazságosságot a hit által, a zsidók pedig a hitből s nem jogi követelések alapján kaphatják meg a kegyelem Istenétől.

γ) A zsidók okai a messiási országból való kimaradásuknak. (10. fej.).

Szemben az előző fejezettel, a mely szerint a zsidók Istent azzal vádolták, hogy nem tartotta meg ígéretét, a midőn a ker. egyházba nem zsidók, hanem pogányok lépnek be s a mit az apostol éles logikával s az ó-szövetségből vett történeti és prófétai adatokkal cáfolt: ebben a fejezetben közelebbről feltünteti, hogy a zsidóknak magokban kell keresniök ennek okait.

Ők törekedtek ugyan az üdvösség megszerzésére, de helytelenül, mert az Isten igazságossága helyett a magok igazságosságát keresték, a mely pedig nem lehet üdvszerző, mert a törvény, melyre azt alapították, csak átmeneti jelentőségű Krisztusig. Az üdvszerző igazságosság megszerzése könnyű, mert nem kíván egyebet, mint az evangéliumnak hallását s az Ur Jézusnak messiásként való elfogadását, azaz hívő vallását. Az evangéliumnak hallására elég alkalomuk volt, mert az Isten gondoskodott az evangélium hirdetőiről, a kik bejárják az egész földet s terjesztik az Isten igéjét, hogy mindenki tudomást vegyen róla, higgyen benne

s Jézushoz csatlakozzék. Így tehát a zsidók semmivel sem védekezhetnek, hanem csak magokat vádolhatják, hogy az evangélium által közvetített üdvjavakban nem részesülnek. Számos prófétai hely bizonyítja előképíleg, mily részvétlenséggel fogadták az Úrnak követeit s konoksággal utasították vissza tanításukat úgy, hogy hiábavaló volt iparkodásuk az engedetlen és mindent tagadó természetű zsidósággal szemben.

9) *A zsidók egyetemes megtérése (11. fejt).*

A zsidóknak magok okozta egyetemleges kizáratása az Isten országából nem végleges, hanem csak ideiglenes; az apostol példája is igazolja ezt, a ki pedig Benjamin törzsből való. Megmondták már azt az ó-szövetségi próféták is, mert még a legrosszabb időkben is, a mikor prófétáikat üldözték s térdet hajtottak Baal előtt, kiválasztott magának az Isten egy maradékot, a mely hű maradt hozzá. Ez a maradék nem a saját akaratából, hanem az isteni kiválasztás alapján maradt hű, a többi megkeményítettett, hogy szemével ne lásson, füleivel ne halljon s az asztala veszedelmévé és botrányt támasztóvá legyen (1—10).

Kizáratásuk a pogányoknak vált javára, mert helyettök ők léptek be az Isten országába. De ha a zsidóknak kimaradása is már javukra vált, mennyivel inkább haszunk lesz majd abból, ha a zsidók is keresztyénekké lesznek. Az apostol a maga hivatásának megdicsőítését látja abban, ha működése által egyeseket a zsidók közül megnyer Krisztus számára. Ők tekintendők szent zsenének és gyökérnek; már pedig ha a zsenge szent, az egész térszának kell szentnek lennie és ha a gyökér szent, az ágak is azok (11—14).

De ép a zsidók ezen hivatásánál fogva nem szabad a keresztyén pogányoknak elbizniok magokat s annál fogva, mert a nemes olajfának¹⁾ ágai kitörettek s azok helyébe vad olajfának ágai oltattak (a zsidók egy része kizáratott s a pogányok egy része elfoglalta helyöket az Isten országában), és részesek lettek a nemes olajfa gyökerének zsirjában, ne dicsekedjenek a kitörött ágak ellenében, hanem gondolják meg, hogy ők is ne járjanak úgy, miként a nemes olajfaágak jártak hitelenségöknél fogva, mert ha az Isten a nemes olajfának természetes ágait nem kimélte, annál kevésbbé fogja kimélni azokat, a vad olajfaágakat, a melyek oltás utján, mesterségesen, kerültek a nemes olajfa ágai közzé, hahogy hitelenekké válnak. Viszont a most hitetlen zsidókat, ha

¹⁾ A zsidók eszményileg az Isten országának törzsfája, nemes olajfa, a pogányok ellenben vad olajfa. A pogányok úgy lettek Isten országának tagjai, hogy a nemes olajfa ágainak egy része kitöretett s abba vad olajfa ágai oltattak be.

megtérnek s keresztyénekké lesznek, behelyezi a maga országába, vagyis a kitört nemes olajfaágakat visszaoltja a nemes fába, a melyről letörettek. A mindenható Istennek módjában van ezt megcselekedni (17—24).

Az evangelium terjedésének emberek előtt titkolt útja tehát az, hogy Izrael népének részszerű bukása csak ideiglenes s addig tart, míg a pogányok zöme be nem tér; ha ez megtörtént, akkor az egész Izrael örömmel fog sietni Istenéhez. A zsidók az evangelium álláspontjáról ellenségei Istennek a pogányok miatt, a kiválasztás álláspontjáról kedveltjei Istennek az atyák miatt, mert megfoghatatlanok az Istennek kegyelmi adományai és választása. Miként a pogány keresztyének egykor engedetlenek voltak az Istennel szemben, most pedig irgalmat találtak a zsidók engedetlensége folytán, hasonlóképen lettek ők engedetlenek a pogánykeresztyének iránt való irgalom által, hogy most magok is irgalmat nyerjenek. Isten mélységes bölcsesége és ismerete megfoghatatlan, ítéletei kipuhathatatlanok és útjai nem követhetők, mert ő belőle s általa van a mindenség, néki legyen dicsőség mind örökké. Amen. (25—36).

e) *Ötödik szakasz (12—15, 13).*

Az előző szakaszok elvi jelentőségű és egyetemes jellegű bölcselkedő okoskodása után az apostol a római keresztyének életére alkalmazza azon főbb erkölcsi elveket, a melyeket tárgyalása során megemlített s míg előbb főképen a vallásos gondolkozást akarta szolgálni s kielégíteni különböző tanításaival: addig most a szívhez fordul s annak érzelmeit tisztítani s nemesíteni törekszik, hogy ily módon a keresztyén erkölcsi életet irányítsa. Hasonló utasításokkal találkozunk már a 6—8 fejjel, mindazáltal az apostol nem esik ismétlésekbe, mert míg 6—8. fejjel általánosságban szól a ker. ember erkölcsi életéről, addig itt egészen részletes a római gyülekezet tényleges viszonyaira vonatkozó utasításokat olvashatunk. Tartalma alapján joggal nevezhetjük intő parainetikus szakasznak, de nem páli etikának, mint Otto teszi. Legelől egy általános tartalmu intéssel fordul olvasóihoz s ezután közöl más intéseket ennek alárendelve minden különös logikai menet nélkül.

„Intelek tehát titeket Atyámfiai az Istennek irgalmaságára, hogy állassátok testeiteket élő, szent és Istennek tetsző áldozatul, — ebben áll ugyanis a ti észszerű Isten-tiszteletetek, — és ne legyetek hasonlók e világhoz, hanem változzatok meg a ti elméteknek megújulása által, hogy meggyőződést szerezzetek arról, miben áll az Istennek akarata, mi a jó, Istennek tetsző és tökéletes“. Ezzel meg-

adja az irányt, amelyet a római keresztyéneknek követniök kell. Közelebbről érinti a római viszonyokat az erre következő részletes intés, hogy óvakodjanak a bölcselkedés hiuságától, legyenek szerények és egyetértők, mert miként egy testnek sok tagja különböző munkát végez ugyan, de egymással teljesen egyetértve s a test javáért él: ép ugy kell az egy testet alkotó s különböző gyülekezeti teendőket végző gyülekezeti tagoknak is egymással békében élniök s a nekik adott hit mértéke szerint végezniök a profétiát, a tanítást, a szeretetszolgálatot, vigasztalást sat. gyülekezeti megbizásokat (12, 3-8.).

Azután szól a szeretetről, amelynek őszintének kell lennie s barátra és ellenségre egyaránt vonatkoznia. Legyenek előzékenyek, gyöngédek, buzgólkodók, vendégszeretők és szolgálatra készek keresztyén testvéreik iránt, jóindulatuk ellenségeikkel szemben, akik őket üldözik s ne átkozzák bántalmazóikat. Örüljenek az örülőkkel, sírjanak a sírókkal, a rosszat senkinek ne fizessék rosszal s éljenek békességben embertársaikkal; a bosszút hagyják el, a büntetést bizák az Istenre (12, 9-21).

Az egymás iránti szeretetre való intés után az *állam*, a *szervezett* társadalom iránti kötelességekre figyelmezteti olvasóit. A felsőségek mindenki engedelmisséggel tartozik, mert isteni eredetű s aki ellenáll neki, Isten rendelkezésének áll ellen. A jónak nincs oka félni tőle, mert a jó szolgálatára van rendelve. Ez okból meg kell adnunk mindenkinek, amivel tartozunk (13, 1-7). A kötelességeknek embertársaink iránt való teljesítésében nem a tíz parancsolat az irányadó, hanem az egy parancsolat „szeresd felebarátodat, mint tenmagadat“. És ideje már, hogy a rómaiak álmukból felébredjenek; az éjszaka elmúlt, a nap elközeledett s ez okból le kell vetniök a sötétség fegyverzetét s felvenniök a világosságét; le kell mondaniök a test érzéki vágyainak kielégítéséről s hogy a nappalhoz illendően járhasanak, felölteniök az úr Jézust (13, 8-14).

A következő: 14-ik fejezet saját szerű intéseket foglal magában. Vannak a gyülekezetben *gyenge* hitűek, akik azt gondolják, hogy nem szabad mindent enniök s olyanok, akik bűjtölés által különbséget tesznek az egyes napok között. Ezeket a *hitben erős* ne ítélje el. Maradjon mindenki a maga meggyőződése mellett, de amit cselekszik, úgy tegye, hogy az az Úrnak tessen, mert nem magunknak, hanem az Úrnak élünk és akár élünk, akár meghalunk, az Úréi vagyunk. *Senkinek* sincs joga *másoknak elítélésére* (14, 1-12), hanem inkább elnézőnek kell lennie és semmivel sem szabad szolgálatnia okot a megbotránkozásra. Ennél fogva, ha étkezé-

sünkkel megszomorítanánk valakit, — mégha keresztyén szabadságunknál fogva mindent ehetünk is, mert az Úr előtt minden étel tiszta, — ne sértsük őt, mert ő érte is meghalt a Krisztus s Isten országa nem áll ételben, italban, bűjtölésben, vagy nem bűjtölésben, hanem igazságosságban, békében és örömben. Hitünket s vallásos meggyőződésünket ne kényszerítsük reá másokra, mert csak az a boldog, aki saját hitéből cselekszik; „mind az ami nem hitből való, bűn (14, 13–23).

Folytatja az intéseket még a 15. fejj. első 13 versében is s kiváltképen a *gyengébbeknek* türelmes elviselését ajánlja Krisztus példájára és az ó-szövetségre való hivatkozással, amely azért iratott meg, hogy belőle okuljunk, vigasztalást merítsünk s egy szívvel szájjal az Úr Jézust magasztaljuk (15, 1–12), akinek szellemében Isten áldását kéri a gyülekezetre s azzal befejezi a tárgyalást (13).

4. A befejezés (15, 14–16, 27).

A befejezés az a része a levélnek, melyet hitelességében legtöbbet vitattak, s melynek eredetére nézve még most is eltérők a vélemények.

Tartalmilag a 15, 14–33 nagyon rokon a bevezetéssel, csak amennyiben itt terjedelmesebben szól az apostol, azért határozottabban s világosabban jelöli meg levélírásának célját s utiterveit.

Az apostol ismeri ugyan a római keresztyének buzgóságát s tudja, hogy őket inteni nem kell, helyenként mégis merészebben írt, mint ahogy talán szükséges lett volna. De mint az Úr Jézus evangéliumának Isten kegyelméből való szolgálja nem mulaszthatta el velök szemben sem istentiszteleti kötelességét, hogy őket Istennek tetsző áldozatként tüntesse fel; annál kevésbé mulaszthatta azt el, mivel dicsekvés nélkül elmondhatja, hogy az Isten nagy dolgokat cselekedett vele, amikor az evangéliumot Jeruzsálemtől fogva egész Illyricumig nagy sikerrel hirdettette vele. Még pedig oly helyeken, ahol előtte eddig senki sem járt (14–21).

Ezentúl sem akar pihenni, hanem elvégezvén munkáját keleten, nyugatra törekszik Spanyolországba s reméli, hogy a rómaiak segíteni fogják e terve kivitelében. Egyelőre Jeruzsálembe megy, hogy a Makedoniában és Achaiában gyűjtött adományokat az odavaló szent gyülekezetnek átadhassa. Kéri olvasóit, hogy amennyiben küzdelmek előtt áll, imádkozzanak érte, hogy azokból győzedelmesen kikerülve jelenhessen meg náluk (22–33).

A 16. fejj. első és 2-ik versében ajánja Foibet a kenchreai gyülekezet diakonisszáját, kitől a levelet küldte, hogy szívesen fogadják és segítségére legyenek végzendő munkájában. A

3—16 versekben különböző személyeknek szóló üdvözlésekkel találkozunk, majd megszakítva az üdvözléseket, újból (17—20) intéseket találunk, melyekben főleg *pártoskodás és áltanítók* ellen int biztatva őket, hogy békességre igyekvő közreműködésüknek nem marad el a sikere. Ismét egy áldáskivánás (20 vers vége) s utána üdvözlések következnek, melyeket az apostol környezete nevében fejez ki (21—24), végül egy doxologia zárja be a levelet, melyben magasztalja az egyedül bölcs Istent, aki az apostol evangéliumi hirdetése szerint egyedül képes olvasóit megerősíteni előbb ismeretlen, de most kijelentett üdvigéreteiben (25—27).

Mayer Endre.